

SIONULU ROMANESCU

foia besericésca, literaria si scolastica.

Vien'a,

15. Noembrie
1865.

Sionulu rom. ese de dóue ori pre luna, in l. si 15. a
lunei, cuprindendu o cóla si diumetate. Pretiulu pre
unu anu e 4 fl. v. a., pre diumetate de anu 2 fl. v. a.
Pentru tiere afara de Austri'a se mai adauge portulu
postalu.

N^o

10

Prenumerarea se face la redactiune in seminariulu
gr. c. centralu din Vien'a (Schönlaterngasse Nr. 10),
si la p. t. domnii corespondinti. Tóte epistolele sunt
de a se tramite la redactiune francate. Corespondin-
tiile nepublicate se voru arde. Serisori anonime nu
se primescu.

Anulu

I.

CUPRINSULU: Tolerantia si netolerantia. — Epiclesea liturgiiloru grec. si orient., si canonulu consecrarei din mis'a latina (urmare). — Protopapa-
dich'ia lui P. Maloru. — Nescari pedece a crescerei religioase-morali si natiunale in clasele norm. si gimnas. din Beiusiu. — Corespondintie: Desiu
(date scolare si fondu scolaru). De sub cetatea lui Rákoczy (donarea popinatuului pentru scole). Blasiu (pausalulu pentru cancelari'a metropolitana). —
Computulu anualu alu soçietat'ei bes.-lit. a teol. rom. din Vien'a. — Ochire prin lumea politica. — Varietati.

Tolerantia si netolerantia. *)

„In necessariis unitas, in dubiis liber-
tas, in omnibus charitas.“ S. August.

„Cátu de puçinu ne cunóscemu noi pre noi, si noi
intre noi,“ asia Sionulu r. nr. 1. pag. 6. din parerile
deosebite in treb'a sínódeloru, si bine asia. Eu asi mai
adauge „cátu de puçinu ne întielegemu noi pre noi, si
nu ne precepemu între noi“. Si adevèrulu adausulu
mieu lu-voiu aretá in cele urmatórie.

Inainte de tóte se satorimu cá principiu, precumu
si este intr' adevèru, cá intentiunea scrietoriulu e de
ajunsu a-lu scuti pre dinsulu de vointi'a de reu, déca cu
adeveratu scrie din convingere si dupa preceperea sa,
de si obieptivu gresiesce; inse nu e deajunsu intenti-
unea buna spre aceea, cá ce e gresitu se nu fia gresiéla,
va se dica, obieptulu debue judecatu in sine, si nu dupa
intentiunea subieptiva a producatoriulu, candu se cërca
adeverulu.

La aparerea Sionulu rom., cumu am scrisu o spunu
si acumu, din adunculu animei m'am bucuratu, precumu
sciu cá se voru fi bucuratu toti cei ce doriau demultu o
foia basericésca, a carei'a lipsa acum'a érá fôrte semtita.
Nu m'am potutu retiené inse, a nu face cu tóta increde-
rea si iubirea de adevèru si dreptate aceea reflexiune
numai privatu: cá in trebile religioase se recere resolu-
tiune franca si detiermurita, delaturandu tóte apucatu-
rele de medietata, cari nu conducu la scopulu doritu.
Si tare in convingerica aceea, cá numai unu adevèru póte fi
precumu este numai unu Domnedieu, funtele adevèrulu,
adeverulu per excellentiam, si legandu in cugetu baseric'a
cea adevèrata cu auctorulu acelei'a si fundatoriulu Domne-
diu-omulu: cá deducere din acést'a am formatu propu-
setiunea: „Intoleranti'a *doctrinalu* e caracteristic'a bese-
rici lui Christosu, cá cu aceea intolerantia a inceputu
si fundatu beseric'a sa Mantuitoriulu“; acést'a propuse-
tiune o aperu si acumu, deórace, precumu voiu demu-
strá, ea nu e a mea, fora a beseric'ei lui Christosu, ma
e a lui Christosu. In numerulu 2 inse alu „S. r.“ in po-
st'a redactiunei, — concedu si vreu a recunósce, cá cu
tota iubirea fratiésca si cu cea mai buna intentiune (caca
pentru ce am amintitu intentiunea scrietoriiloru) — nu

numai se trage la controversa acea propunere, fora se
decide mai cumu ai díce peremtoriu, cá cuventulu *neto-
lerantia* proprie nici n'ar avé locu in scienti'a teologica
crestina, si cámu spre adevèrerea asertiunei se aduce
inainte iubirea, cerésc'a iubire, cu bunulu si iubitoriulu
de ómeni Domnedieu nostru; mai departe auctoritatea
s. Franciscu de Sales: „cu unu picuru de miere poti
prinde o multime de musce, dara cu o bute de otietu
neci un'a“.

Se vedemu dara ce amu dísu? ce ni s'a dísu? si se ne
precepemu noi între noi. — Din capulu loculu cu
dorere marturisescu, cá propusetiunea intrebatiunala nu
fú atinsa cu cugetulu, insusindu-i-se de totu altu ce-va,
decátu contine, de si mi-se pare, cá e fôrte simpla si
peusioru se póte precepe; mai alesu fiendu vórba despre
unu individu versatu in cele teologice, poteam fi in cea
mai buna linisce despre întielesulu acelei'a, fora se des-
batu cu argumente adevèrulu ei, si inca intr'o epistola
privata. Faptulu inse s'a intemplat, si asia me semtiu
indetoratu in folosulu adevèrulu a dá séma, pentru ce
am scrisu aceea, ce am scrisu, si ce este aceea? cu atátu
mai tare, cá diuariulu „Concordi'a“, vrendu a fi judeca-
toriu si in cele ce nu precepe, m'a atinsu cu o modali-
tate nu prea loiala, la carea tacundu asi dá ánsa de con-
clusiuni fôrte slabe si necuvenite pentru unulu cá acel'a,
ce cáte si unde a studiátu seu studiédia, le-a cámu
preceputu. —

Am dísu dara, si eara intarescu, cá „netoleranti'a
doctrinala e caracteristic'a baseric'ei lui Christosu (adica
a baseric'ei adevèrate, carea nu póte fi numai un'a, si
aceea e beseric'a catolica romana), cá cu acea netole-
rantia a inceputu si fundatu beseric'a sa Mantuitoriulu“.
Se vedemu.

Cuventulu netolerantia vine de la a tolerá (suferi),
si acestu cuventu se referesce totdeun'a si singuru la
ce-va reu, carui suntemu supusi. Cá numai nu va díce
nimene, cá elu tolerédia o bancnota de 1000 fl., seu o
iubire au o binefacere a unui amicu; fora bine va poté
díce: tolerédiu seu suferu greutatea seu neplacerea au
necasulu acést'a si acést'a, seu tolerédiu, suferu dorere
de capu, seu o persóna molesta. Intrunindu apoi ideei
de tolerantia conceptulu de resemnatiune, toleranti'a va
fi fromósa, nobila si vertuósa atunci, candu debue se
toleramu rele, ce nu le potemu incungiurá, seu de
acele, ce nu le potemu incungiurá fora a vatemá drep-

*) Pentru angustimea columnelor nostre sterseram din articulu pre-
sinte locurile scripturei in limb'a lat., preunde aceste au fost citate
alaturea cu cele in limb'a romana. La capetulu articulu vomu adauge
si noi câte-va observatiuni la meritulu lucrulu dintr'insulu. Red.

tulu altui'a; afara de asemenea casuri toleranti'a e stupi-
ditate si becisnicia, ma e nedreptate si vendiare, candu
toleranti'a nostra ar aduce cu sine o dauna unui alu
treile, d. e. candu unu guvern ar tolera furturile si ra-
pirile. Credu ca in aceste convenimu toti. — Din aceste
eaca: adeverului, carele e unu bine, se opune si face con-
trastu retacirea (error), ce e contrariulu seu si debue
se se dica unu reu, ca contrariulu binelui e reulu.
Acum'a e lucru necontrastatu, ca beseric'a posiede de-
pusetulu adeverurilor descoperite, fiendu-i inca afara
de aceea de la Domnedieu concediuta si respandirea
acelor'a intre tote natiunile. „Docete omnes gentes“,
si ce? „servare omnia quaecumque mandavi vobis“. Se
punemu, ca ratecirea se ivesce in beserica; pentru ce
ar debu se o toleredie beseric'a, mai alesu candu feri-
cirea milioneloru este periclitata? Au nu ar vendiar mi-
siunea sa si prin ea conscientiele tuturor credintiosu-
loru; aci toleranti'a e misiela, si, ce e mai multu, e ne-
dreptate si vendiare. Se dechiaramu fora neci o sfiela,
ca deca propumnatorii tolerantiei aru reesi a inversiuna(?)
societatea intraga omenesca, ei totusi nemicu nu au
probatu si nu voru proba in eternu incontr'a netoleran-
tiei dogmatice (doctrinale) besericesci. „Cutediu a dice,
ca o asemenea netolerantia e mai multu unu atributu alui
Domnedieu, decatu o proprietate a besericei. Elu veri-
tate prin fientia este cumu amu dice osendirea perma-
nente a tuturor retaciriloru (eroriloru); si deorace a
constituitu pe pamentu unu tribunalu, carele se impar-
tasiesce din nefalibilitatea sa propria, omulu, carele cu
scirea respinge detiermuririle aceluia, e rebelu de va-
temarea maiestetei divine. Cugeta ce va se dica a osendi
acea netolerantia, carea e dora donulu celu mai pretiosu
datu moritoriloru, dar e intr'adeveru garanti'a cea mai
secura incontr'a retaciriloru mintei omenesci“. Civilt'a
cattolica, serie I. v. 3. pag. 465 et seq.

Acestu periodicu s'a scrisu su umbr'a Vaticanului
si su censura preventiva, mi se pare ca vorbesce unu
picu mai altcumu, decatu suna propusetiunea mea; —
bine se intelegemu, ca vorb'a curge despre netoleranti'a
baseric'esca doctrinala seu dogmatica; incatu pentru to-
leranti'a personala si civila, vomu vede mai la vale, ce
este si unde se afla si ore de lipsa e?

Vremu nu vremu netoleranti'a doctrinala e caracte-
ristic'a besericei incependu de la Christosu. Cine are
ce-si ce-va cunoscintia a studiului biblicu, nu pote nega,
ca acomodatiunea dogmatica, carea suna totu atata ca
toleranti'a dogmatica seu doctrinala, adica recunoscerea
si respectarea vericarei invetiature, seu celu puçinu
se se acomode acelei'a neinpetindu-o si nepropumnendu
adeverulu curatu, din cauza, ca se nu vátame credinti'a
altor'a contraria, nu s'a datu in tempulu lui Christosu
si a apostoliloru, si deatunci pana acumu inca totu aceea
economia o-a-tienutu si o-va tiene porurea beseric'a. Nu
vreu a tracta punctulu acestu biblicu, nevrendu a abusa
cu pacienti'a cetitoriloru, deorace nu e carte ermeneu-
tica, carea se nu se estinda in punctulu acest'a; numai
un'a dicu: scimu cu totii din s. scriptura, ca cele mai
grele invetiaturi din evangelia (eucharisti'a, inviarea,
matrimoniulu si altele) cu puçina acomodatiune poteau
fi placute multor'a, cari s'au scandalisatu in acele, si to-
tusi Mantuitoriulu dulce, carele a venit se rescumpare
lumea, necumu se se acomode, fora a fostu gat'a a licen-
tia si pre apostolii sei mai bine decatu se se abata ce-si
ce-va de la adeverulu propusu.

Transactiuni in adeveru nu se dau, ca acest'a nu
sufere adeverulu dupa firea sa, in beserica; apoi neci

pentru aceea nu se pote da, ca besericei s'a datu spre
pastrare adeverulu si nu in proprietate, ca se faca cu
elu dupa placu, celu puçinu asia scieam pana acum'a.
Eaca ce dice s. Paulu apostolulu gintiloru; scrie in car-
tea sa I. cãtra Tim. cap. VI. v. 20: „O Timotee, lucrulu
celu incredintiatu tie padiesce-lu, departandu-te de
glasurile desierte cele spurcate, si de vorbele cele pro-
tivnice ale scientiei cei cu nume mintiuosu“; asemenea
scrie in epistol'a II. cãtra Tesal. cap. II. v. 14: „Pentru
aceea, fratiloru, stati si tieneti invetiaturile, cari le-ati
invetiatu, ori prin cuventulu, ori prin cartea nostra“.
Din cari se vede apriatu, ca treb'a invetiaturei lui Chri-
stosu nu e unu ce de luat seau lapedatu dupa placu, si
cu carea se se pote face comerciu; si mi-se pare, ca deca
trebue se tienu ca adeveru o invetiatura, nu potu se fiu
in apatia seu tolerantia in privinti'a altei doctrine con-
trarie, cu atatu mai puçinu se o aprobediu si numai prin
tacerea acelei'a, ce va se dica mai alesu tolerantia.

E forte curiosu, ca in tempulu de acumu nu se mai
intielege lucrulu, deca acel'a din intemplare nu porta
numele inventatu mai tardiu. Nu dicu eu, ca in scriptura
seau in toti ss. parinti se afla cuventulu tolerantia seu
netolerantia, ci dicu ca se afla lucrulu, seu mai bine
conceptulu; cuventulu nu se afla; — ca ni l'a datu in-
versiunarele mai tempuriie si spiretulu secului, cumu
se dice, nimerindu-lu de o aperare incontr'a ratecirei
„nolentes intelligere, ut bene agerent“, inse lucrulu in-
susi seu conceptulu acelei'a se afla, auditi deca spunu adeve-
rulu: Mantuitoriulu nostru la Mat. cap. XXIII. v. 16—17
dice cãtra cei ce tieneau alta doctrina: „Vai voue pova-
titori orbi, carii diceti: ca oricine va jurã pre beserica,
nemica nu este, car cine va jurã pre aurulu besericei
deteriu este. Nebuniloru si orbiloru, ca ce este mai ma-
re, aurulu au beseric'a, carea santiesce pre auru?“; ase-
mene la Mat. cap. XV. v. 13: „Totu sadulu, care nu l'a
saditu Tata-lu meu celu cerescu, se va desradecina“. Asi-
adara celu ce chiama pre cei cu doctrina contraria
de a lui conducatori orbi si nebuni, si spune, ca tota
plant'a, seu invetiatur'a neplantata de Parintele ceres-
cu, se va deradecina, unulu ca acel'a nu suferu, nu
recunósce, nu toleredia invetiatur'a acelor'a; inse cuven-
tele de mai susu sunt ale D. n. I. Christosu; asiadara
a fostu, si debuia din firea sa si doctrinei sale se fia
intolerante in privinti'a doctrineloru contrarie.

Inse avemu ce-va si mai partenitoriu la Ioanu cap.
VIII. v. 43—44: „Pentru ce nu cunósce-ti graiulu
mieu? pentru ca nu poteti asculta cuventulu meu. Voi
de la tata-lu diavolulu sunteti si poftete tata-lui vostru
voiti se faceti“. Spuneti-mi, ce se cuprinde in cuventele
aceste? Tolerantia? Atunci ar' fi trebuitu se fia discursulu
cãmu asia: Eu spunu adeverulu, voi nu credeti, fiendu
convinsi altcumu; inse aidedea nu face nemica, eu am
disu ce a fostu alu meu, suferu inse si ale vóstre, fia-ve
dupa voia. Ba nicidecatu este asia, fara: Nu ascultati cu-
ventele mele? Si pentru ce nu credeti celoru ce ve
spunu? Nu-ve place invetiatur'a mea? Ve legati de alt'a?
Voi sunteti de la diavolulu, elu ve este parintele, si asia
voiti a face dorintiele aceluia. In ce poteau Evreii se
fia de la diavolulu? In doctrin'a contraria celei adeve-
rate, atatu teoretica catu si practica. Ce netolerantia!
aru striga filantropicii de acumu. Nu cugetati! si atunci
inca au fostu de acei ce au preceptu ca acest'a este
netolerantia, desi cuventulu s'a inventatu mai tardiu, ca
vedeti in capetulu discursului dupa aretarea adeverului,
carele nu suferu neadeveretatea, in v. 59, sciti ce au
facutu Evreii netoleranti si ei? Au apucatu pietrii ca se

arunce in elu. Pentru ce? pentru că le-a toleratu doctrin'a si faptele?

Se mai vedemu ce mai dîcu evangeliile, că dēca am aseratu netoleranti'a deodata cu Christosu, trebue se-o si adeverescu. Mai deschidemu pe s. Ioanu cap. XV. v. 6: „De nu va remanē cine-va intru mine, se va scōte afara cā mladiti'a, si se va uscā, si o voru adunā, si o voru bagā in focu, si va arde“. A remanē in Christosu ce va se dîca? A nu tienē dōra invetiatur'a intrēga a lui Christosu? A nu implinī tōte, dar tōte cele comendate de Christosu? qui in unum ex minimis offendet, factus est omnium reus. Credu că nu. Dēca nu: spuneti-mi, ce tolerantia e aceea, carea spune, că cine nu va pastrātōte cele prescrise si numai in un'a mai mica va smintī se va aruncā afara, cā vitiele de vinia, si se va uscā, va fi aruncatu in focu si va arde, facundu-se vinovatu in tōte? Acēst'a mi-pare, că e mai multu cu ce-va, decātu o netolerantia simpla, si totusi e asia, ma neci nu pōte se fia altcumu; dēca nu voimu a intarī absurditatea, că inaintea lui Domnedieu e totu in aceea demnitate adevverulu si contrariulu aceluia.

Nu se infióre nimene de aceste, noi vorbimu despre doctrina seau dogma, nu despre individue seau persoanele subieptive; in privinti'a acestor'a vomu vedē mai acusi ce va se dîca toleranti'a si netoleranti'a, candu apoi vomu statorī si insemnetatea adevverata a cuventului si vomu aretā, pentru ce suna acel'a atātu de reu in urechile unor'a. — Se deschidemu eara la s. Mat. cap. XXIII. v. 15: „Vai vōue carturariloru si fariseiloru faciarnici, cā incungiurati marea si uscatulu, se faceti unu viniticu; si dēca se face, lu-faceti pre elu fiu geenei mai indoitu decātu pre voi“. Tolerantia! candu se spunu fiii perirei, geenei, osendirei eterne, cei ce cērcā a respandī retacirile loru, doctrinele contrarie evangeliiei; cu o invetiatura si pracsā asemenea nu e pentru ce se nu se numēscā tolerantu verisīcine.

Trecemu inse mai departe cu s. biblia a mana. Conferirea misiunei s'a facutu apostoliloru si urmatoriloru acelor'a dupa inviarea Domnului n. I. C. si inca la s. Mat. cap. XXVIII. si la s. Marcu cap. XVI. Se luāmu ce se dīce la s. Marcu v. 15 si 16: „Miergeti in tōta lumea, vestiti evangeli'a la tōta sidirea. Celu ce va crede si se va botediā, mantuī-se-va; eara celu ce nu va crede, osendī-se-va“. Se adaugemu din s. Mat. viersulu chiaru cu carele face capetu evangeliiei scrise de elu: „Invetiandu-i pre ei se padiēsca, cāte am poruncitu vōue, si eata eu cu voi sunt in tōte dīlele, pana la sversītulu vēcului“. Nu sciu cumu si ce au cugetatu despre tectstulu acestu scripturalu toti acei ce au vorbitu seau scrisu despre tolerantia seau netolerantia, inse mie mi se pare, că in cuventele citate e desfasurata o netolerantia asia de duce minune. Inainte de tōte D. n. I. Christosu, provocandu in v. 18. cap. 28 alu s. Mat. la puterea data lui in ceriu si pre pamentu, „datu-mi-s'a mie tōta puterea in ceriu si pre pamentu“, cā se arete, că la aceea, ce concrede apostoliloru si urmatoriloru acelor'a, se recere putere totala, putere domnediēsca, deduce indata: „**Dreptu aceea**, mergundu in tōta lumea, vestiti evangeli'a la tōta sidirea, invetiati tōte neamurile, botezandu-i pre ei in numele Tata-lui, si alu Fiiului, si alu santului Duchu. Invetiandu-i se padiēsca tōte, cāte am poruncitu vōue, celu ce va crede si se va botediā, mantuī-se-va; eara celu ce nu va crede, osendī-se-va; si eata eu cu voi sunt in tōte dīlele, pana la sversītulu vēcului“. Eacā misiunea cuprinsa in locurile citate mai susu la s. Mateiu si s. Marcu.

Trei lucruri principale se cuprindu aici. Conferirea puterei totale, deducundu-se aceea prin particic'a *ergo*, carea siesi se pōte intarī si mai apriatu prin tectstulu: „Precumu m'a tramisu pre mine Tata-lu, si eu tramitu pre voi“; la s. Ioanu c. XX. v. 21. Chiaru cu aceeasi putere se tramitu apostolii, cu carea fū tramisu D. n. I. C., carea o vedemu din tectstulu mai susu v. 18. că este totala, absoluta. — Mai departe se cuprinde obieptulu tramiterii seau puterii date: invetiarea cea mai generala, cuprindiendu in sine tōte acele ce a demandatu Christosu fia speculative, fia practice; „docentes eos“ eata partea speculativa, „baptizantes eos“ eaca cea practica; pecumu in „docentes“ se cuprinde tōta doctrin'a speculativa, in baptizantes“ se cuprinde practic'a, deōrace botediulu e fundamentulu toturoru pracselor seau faptelor prescrise pentru cei ce vreu a fi membrii besericei. — Ce mai este in loculu alu treile? sanctiunea misiunei: „qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit, qui non crediderit, condemnabitur“; adica nu e destula puterea de a invetiā, fara se recere asemnarea premiului seau piedepsei, dupa cumu voru fi meritandu acei, caroru se predica, pe scurtu: legea fara sanctiune nu ajunge nemica.

Aceste trei lucruri principale cuprinse in misiune ne sunt deajunsu se demonstrāmu propusetiunea nōstra. Este adevveratu, că apostolii si asia beseric'a au capetatu putere divina spre a invetiā si a propune adevverulu descoperitu, atatu speculativu, cātu si practic, la tōte popōrele; este adevveratu mai departe, că cei ce primescu adverulu voru fi premiati, dincontra cei ce nu-lu primescu, cei ce nu vreu a tienē invetiatur'a, doctrin'a propusa, cadu su osenda, si inca eterna; acum'a o doctrina asemenea, propusa de D. n. I. C., ore este ea toleranta? Ore aprōba si tolerēdia acel'a doctrin'a contraria, seau totu un'a este pentru elu acēst'a seau alta doctrina, carele interminēdia nu mai pučinu decātu osenda eterna acelor'a, ce nu credu si nu tienu neclatitu doctrin'a propusa de dinsulu? Dēca acēst'a nu e netolerantia doctrinala, atunci amu pierdutu conceptulu lucrurilor, si nu vomu mai poté intielege nemica. Eaca, Domniloru, invetiatur'a Domnului n. I. Christosu! lasandu la o parte o multime de tectsuri, ce s'aru mai poté aduce totu in intiesulu acest'a. Cine ar mai dorī a cetī si altele, caute la Mat. cap. X. v. 11—18. Asiadara dupa evangeliie doctrin'a lui Christosu, prin urmare a besericei aceluia si asia a besericei catolice, este si va fi, pana se va dá crediamentu santei evangeliie, netoleranta in privinti'a toturoru doctrineloru contrarie. O parte dara din propusetiune mi-se pare adevverata, si cu aceste amu poté pune capetu; că dēca evangeli'a lui Christosu ne arēta netoleranti'a doctrinala, baseric'a intemeiata pre pētr'a anghiulara principala, carea e Christosu prin evangeli'a lui, nu pōte tienē alta invetiatura, dēca vre a fi beseric'a lui Christosu; inse mi-place a mierge mai departe, si se aretu invetiatur'a dedusa din evangelia preste tote secele, pana la tempulu in carele scriemu aceste. Si neci nu pōte fi altcumu, de voimu a ascultā pre D. n. I. Christosu la s. Mat. cap. XVIII. v. 17.: „Eara de nu va ascultā de beserica, se fia tīe cā unu paganu si vamesiu“. Eaca toleranti'a evangelica!

Dupa evangeliie vine rondulu pre apostoli. Acesti'a voru fi mai indulginti, că ei au trebuitu se duca lumin'a, aprinsa de Rescumparatoriulu, la tōte popōrele, si asia au trebuitu se caute ce facu, se nu inversiunedie popōrele, ci se le indulcēscā. Ascultati! Santulu Petru corifeulu apostoliloru, capu al besericei in-

fientiande, in epist. II. cap. II. v. 1.: „Si au fostu si profeti mintiunosi in poporu, precumu si intre voi voru fi invetiatori mintiunosi, cari voru bagá *eresuri* pierdiátorie si se voru lapedá de stapenulu, cel'a ce i-a rescumparatu pre ei, adunandu-si lorú grabnica perire“; v. 2.: „Si multi voru mierge in urm'a necuratíeloru lorú, prin carii se va hulí calea adeverului“; v. 3.: „Si cu multímea cuventeloru celoru amagitórie voru vená pre voi, a caror'a judecata inca demultu nu se sebovésce, si pierderea lorú nu dormitédia“; v. 21.: „Cà mai bine erá lorú, se nu fia cunoscutu calea dreptatei, decâtu dupa ce o-au cunoscutu, a se întórce de la sant'a porunca, carea s'a datu lorú“. Eara cap. III. v. 3 si 17.: „Acést'a mainainte sciendu, cà voru vení ín dílele cele de apoi batjocoritori, carii voru amblá dupa poftetele sale. Deci voi, iubítiloru, mainainte sciendu, se ve padíti, cá nu fiendu stramutati cu insielatiunea celoru foradelege, se cadeti de la intarirea vóstra“. — Am scrisu viersurile insírate, si cugetu cà nu am ce se dícu, decâtu aceea, cà invetiacelelu a preceptu pre maestrulu seu. Contiesendu lalalta speculativ'a cu practic'a aréta, cà ce au de a face cei ce dorescu a corespunde propusului de a fi credintiosi invetiaturei si moralei Mantuitoriului, seau mai bine, de ce se se ferésca, seau ce se nu suferé; deórace nu se póte ce-va suferí si totodata ferí de totu; altcumu comendu se se cetésca pre intregu capetele aceste citate de mine, si fiacarele cetitoriu se va convinge despre adeverulu de su intrebare.

Se ascultámu pre apostolulu gintiloru epis. II. càtra Timoteu cap. I. v. 8: „Deci nu-te rusíná de marturisirea Domnului nostru, nici de mine, legatulu lui; ci fi partasiu necasuriloru hunei vestiri dupa puterea lui Domnedieu“; v. 13: „Chipulu cuventeloru celoru sanetóse se aibi, care ai auditu de la mine intru credintia, si in dragostea, carea este in Christosu Isusu“; v. 14: „Ronduéll'a cea buna se o padiesci prin Spiritulu santu, carele locuesce intru voi“. — Celu ce propune, cà se nu se aiba rusíne de asiediammentulu Domnului, se se colucre evangeliéi, cine impune pastrarea formeí cuventeloru sanetóse, curate de tóta erórea, de gresieli, si pastrarea depusetului bunu, nu póte se fia indiferinte, nu póte se nu-i pase acést'a seau alt'a doctrina se fia crediuta, nu póte fi cu nepasare in privinti'a adeverului; cu unu cuventu, nu póte fi tolerantu cu respectu la doctrine deosebite de a sa.

Acel'asi s. apostolu epist. càtra Gal. cap. I. v. 6—10: „Miru-me, cà asia de curendu ve mutati de la celu ce v'a chiamatu pre voi prin darulu lui Christosu, la alt'a evangeliá“. Se mira apostolulu, cumu se strafórma respectivii asia de iute si parasescu adeverulu, lasandu pre D. n. Isusu Christosu, si inbraçiandu alta evangeliá, alta doctrina deosebita, alta credintia; óre díce apostolulu la aceea, cà, avendu libertate de conscientia fiacarele, póte face dupa placu, si asia nu va avé neci unu scadiamentu, va fi toleratu, ma chiaru iubitu? „Ce nu este alt'a, fora numai sunt órecarii, cari ve turbura pre voi si voru se stramute evangeli'a lui Christosu“. Nu vise pare, cà apostolulu scrie chiaru pentru tempurile de acumu? Spune cà abaterea unor'a de la adeveru, de la evangeli'a lui Christosu nu e alt'a decâtu turburarea unor'a, cari vreu a nemici evangeli'a lui Christosu; inse eaca ce díce: „Ci macaru si noi, seau angeru din ceriu de va predicá vóue afara de ce amu predicatu vóue, anatema se fia“. — Eaca-ve tolerantia! Dupa-ce s'a miratu de nestatori'a Galateniloru, si dupa darea causei de unde provine cà se abatu de la adeveru, pentru cà unii cerca

a restorná evangeli'a lui Christosu, a o espune altcumu mai dupa placulu firei proclive spre licentia; spune, cà anatema aceluia, carele, fia chiaru angeru din ceriu, ar evangelisá alt'a, decâtu a evangelisatu elu, asemenea anatema doctrinei seau evangelisarei deosebite de cea evangelisata de dinsulu, ma chiaru si incontr'a sa espune aceea anatema, déca ar evangelisá alt'a, de ce a invetiatu pana acóle; adica o doctrina contraria acelei'a, ce a propusu. Si cásícumu nu s'ar fi indestitulu cu aceea, cà se cuprinda tóta invetiatur'a lui Christosu predicata si de altii competinti, nu numai de elu, mai adauge: „Precumu am dísu mainainte, si acumu eara dícu: de va predicá voue cine-va afara de ceea, ce ati luatú, anatema se fia“. Aici acumu pune terminulu generalu „si quis“ verisícine, fiendu generalisata si doctrin'a in cuventulu „accepistis“, tóte ce ati primitu, auditu, invetiatu din invetiatur'a mantuitória, cu unu cuventu cine afara de invetiatur'a D. n. Isusu Christosu, propusa atátu de s. Paulu, câtu si de alti ss. apostoli seau invetiatori legiuiti seau adeverati, ar propune seau invetiá alt'a adica contraria, anatema se fia; cà de cununa tectstului se adaugemu v. 10: „Cà acumu pre ómeni se ascultati indemnu, au pre Domnedieu? Au cautu se placu ómeniloru? cà de asi placé inca ómeniloru, nu asi fi sierbu lui Christosu“. Nu se pare indata, câtu de acuratu suna tectstulu acest'a la caus'a ce pertraptámu. Dupa ce impartí anatema doctrinei contrarie, adica netolerantia, déca mai netolerantu lucru nu e decâtu anatem'a, si asia e in sa-si netolerantia; cà se nu cugete cine-va la parerea ce ar produce netolerantia seau anatem'a, intréba, cà óre cu Domnedieu seau cu ómenii (retaciti) se tiena? Au dóra se caute a placé prin tolerantia, suferindu si neosendindu tóte invetiaturele desí contrari adeverului, a fi placutu dícu ómeniloru? si spune oblu, cà déca ar face asia, déca ar tolerá tóte parerile si invetiaturele contrarie evangeliéi lui Christosu, ce e dreptu ar placé ómeniloru (cugeti acuratu, cà s. Paulu scrie in minutulu presinte) inse déca ar placé ómeniloru, ascultati toleranti! nu ar fi sierbu a lui Christosu.

Mi-se pare cà cu s. Paulu nu avemu pentru ce se ne disputámu mai departe, cà elu ne sare cu anatem'a in capu. Seau celu puçinu ne va stá ni façia, cà lui Pietru, candu acest'a se aretà, vedeti nu in doctrina, cà atunci nu va fi Pietru, pétr'a, fundamentulu gloriosu alu besericei glorióse, fora numai in nescari acomodatuni adiafore, simulandu unele datine acumu evreesi acumu paganesci, epist. càtra Galat. cap. II. v. 11—14. Asia aici nu avemu ce se mai cercamu tolerantia.

Se mai probámu totusi cu o intrebare: óre nu ni-ar concede a fi toleranti? Ne raspunde in cartea sa càtra Rom. cap. XVI. v. 17—18: „Eara ve rogu pre voi, fratiloru, padíti-ve de cei ce facu inparechiari si smin-tele inprotiv'a invetiaturei, carea voi v'ati invetiatu, si ve feriti de ei. Cà unii cá acei Domnului n. I. Christosu nu sierbescu, ci pantecelui seu, si prin cuvente blande, si prin blagoslovenie insiéla anitele celoru fora de reutate.“ Dauna a fostu a face intrebare, am spusu se lăsámu pre s. Paulu, cà eaca acum'a mierge mai departe, si díce se ne abatemu de la cei ce facu inparechiari, cari seducu anitele celoru nenocinti, nesierbindu unii cá acei'a Domnului n. I. Christosu, fora pantecelui lorú, insielandu pre cei credintiosi cu cuvente dulci si binecuventari. — Inca odata se mai consultámu colo in cartea càtra Titu cap. III. v. 10—11: „De omulu ereticu dupa un'a si a dóu'a mustrare te feresce, sciendu, cà s'a resvretitu unulu cá acest'a, si pecatuesce, fiendu singuru prin

sine osenditu. "Se-i dăm pace santului acestui apostolu, că se pare prea infocatu, scriendu si invetiandu nesce lucruri, la cari neci de comentariu nu are omulu trebu-
intia, că se véda apriatu netoleranti'a lui.

Se ne adresăm dăra la apostolulu iubirei, scimu, că tóte scrierile s. Ioanu apostolulu si evangelistulu spirédia o iubire neasemenata, numitu chiaru pentru acea „apostolus dilectionis“, pre carele iubiá Christosu, si elu inca erá fórte cu iubire atātu in privinti'a lui Christosu, cătu si cătra credintiosi, deórace cunoscutu lucru este din istoria, că in tempu delungatu, fiendu acum'a in adunci betranetic, ajutatu prin altii se straportá la amvonu se predice, si tóta predic'a sciti din ce stá? din propusetiunea „Filioli mei diligite vos invicem“. „Fiiloru miei, iubiti-ve unulu pre altulu.“ Si intrebatu odata, pentru ce nu mai spune alta-ce? S. Ieronimu díce, că a datu unu respunsu demnu de Ioanu: „quia si hoc fiat, omnia sunt.“ De la unu apostolu cá acest'a dăra nu potemu asceptá decātu iubire, cerésca iubire, si ce ne va díce, la aceea trebue se ne plecăm capetele.

Dr. V. Iutiu.

(va urmă.)

Epiclesea liturgiilor grec. si orient., si canonul consecrării din mis'a latina.

(urmăre.)

La întrebarea aruncata in numerulu premersu, că óre afla-se epiclesea si in liturgie apusene, cu desclínire in cea latina? grabindu-ne a raspunde, se trecemu preste liturgi'a galicana, cea mosarabica si cea milanese, intru cari tóte, dăra deosebitu in cea mosaraba, epiclesea asia de apriatu si asia de desu ocurge, incātu inde-siertu s'ar încercá cine-va se o nege; ear spre demonstra-rea acestei díse conferésca-se din liturgi'a mosaraba rogatiunea de dupa consacrare numita „post-prie“, care d. e. in serbatórea născerei Domnului suna: „Haec, Domine, panis et vini holocausta proponimus . . . rogantes, ut in eodem Spiritu, quo te in carne virginitas incorrupta concepit, has hostias Trinitas indivisa sanctificet;“ in dominec'a a sies'a dupa bodediu: „ . . . Rogamus, ut oblatio haec efficiatur, illo sancto superveniente septiformi Spiritu, benedicta, quo ubique Deus veraciter manifestetur in ea.“

Ajungundu la liturgi'a latina seau a Romei (pag. 93—210), auctorulu nu fora temeiu identifica întrebarea atinsa cu o alt'a: cumca óre întemeiatoriulu cultului beserice din Rom'a, corifeulu apostoliloru Pietru, ai carui confrati si invetiacei, precumu Iacobi in Ierusalimu si Marcu in Alesandri'a, asiediara cultulu eucharisticu cu epiclese; óre acel'asi Pietru, carele pastor in restempu de siepte ani beseric'a Antiochiei, ce inca lasă urmatoriloru cá o ereditate santa si stravechia epiclesea in liturgia; óre instituit'a s. Pietru in centrulu unitătiei, cu care „propter potio-rem principalitatem“ tóte besericele trebue se convina si se se unésca, instituit'a in beseric'a Romei acel'asi modu de santirea proaducerei eucharistice seau altulu, care s'ar abate de la cel'a alu totu-
roru besericiloru deasemenea apostolice ale resaritului, si prin care, cá prin o diferitória construi-
re a centrului liturgiei, firesce nu puçinu ar fi turburata unitatea cultu-

lui crestinescu? Din acést'a întrebare onoratulu cititoriu fora indoéla va fi si gacitu respunsulu si rezultatulu cercetariloru, ce le fece auctorulu in respectulu acest'a cu tóta acuratéti'a si cu multa profunditate.

Incependu de la s. Pietru Damiani (Expositio canonis, num. 9.) si pap'a Inocentiu III. (De myster. missae, lib. V. c. 2.) toti interpretii liturgici in cursulu liniscitu alu interpretării loru dădăra in canonulu consecrării din mis'a latina deodata de nesce scopuli fatali, dinaintea caroru nu potura decātu se stee uimiti si se marturisesca, cumca greutatile, in cari s'au acatiatu, sunt asia de mari si misteriose, in cătu ei mai voru a fi invetiati in privinti'a acelor'a de altii, decātu se invetie ei pre altii. Dificultatile acele sunt de dóue plesse: A) in privinti'a tectului cele dóue parti din urma ale rogatiunei prime de dupa consacrare, anume cererile: „Supra quae (munera) propitio ac sereno vultu respicere digneris,“ si: „Supplices te rogamus, jube haec (dona) perferri per manus sancti angeli tui in sublime altare tuum in conspectu divinae majestatis tuae“, aceste dóue cereri dupa deplinit'a consacrare si stramutare a paniei si vinului in s. trupulu si sangele lui I. Christosu li-se parura cu totul de prisos si fora de întielesu, ba lui Bellarmin (De missa, l. II. cap. 24. obj. 11.) chiaru absurde; căci déca Tata-lu totdeun'a a aflatu placere in Fiiulu si cá jerfa inca din eternitate l'a primitu: de ce folosu rogarea, cá Domnedieu se privésca cu façia îndurata si grătioasa la daruri si se le primésca? si eara-si, déca Christosu dupa si cu sant'a sa omenime seau natura omenésca cá archiereulu nostru neprecurmatu e in ceriu dinaintea façiei Tata-lui: ce va se însemnedie cerut'a transferire a darurilor santite prin man'a santului angeru? Spre resolvirea acestor'a refugira la oferinti seau jerfitori, dicundu, cumca jerf'a Fiiului, in sine si obiectivu preacurata, nemarginitu pretioasa si Parintelui porurea placuta, prin pecatele jerfitoriloru órecumu s'ar maculá, si deaici rogarea aceea, cá Domnedieu totusi se primésca cu îndurare sacrificiulu nostru. Totu asemeni se referira cuvintele celeialalte cereri la corpulu lui Christosu, nu celu eucharisticu ci celu misticu, adica la credintiosi, cá rogatiunile acestor'a se fia straportate in ceriu înainte maiestatiei domnedieesci, unde intrunite cu sacrificiulu trupului si sangelui archiereului Christosu seau cu întrevenirea cerésca a lui, astfelu se fia bineprimite înainte lui Domnedieu. B) Ce s'atinge de ritulu urmandu indata dupa consacrare, cele trei si respectiv cinci cruci, ce le prescrie tipiculu misei latine se se faca preste darurile dej'a santite, devenira a fi o adeverata cruce si nevoia si orestcumu nodulu gordianu alu scrietoriloru liturgici; pentru că sciutu lucru fiendu, că beseric'a in întregu cultulu domnedieescu folosesce semnulu cruci cá simbolulu binecuvăntării, din acestu ritu in legatura cu cererile mai susu laudate se nascu in animele loru de o parte nu puçina indoéla despre aceea, că óre consecrarea indeplinita e aievea? de alta parte óresicare tesire de a binecuvăntá pre isvorulu a tóta binecuvăntarea, pre Christosu, „santulu santiloru“, presinte dupa consacrare cu insu-si trupulu si sangele seu in eucharistia. Ce se faca acum, cá se scape de acést'a dificultate a crucilor? Desfacundu-le de tectulu se nevoira a le esplicá cu totul nedependinte de acel'a, dupa numerulu loru de trei seau cinci referindu-le acusi la misteriu santei Treime, acusi la cele cinci rane ale Mantuitorului la patim'a si mórtea sa pre cruce, si astfelu dandu-le órecare însemnatate comemorativa de jerf'a testamentului nou cea crunta, căsícumu laudatele cruci aru avé

de a ne arătă identitatea jerfei eucharistice cu jerfa crucei. Asta parere după s. Tom'a de Aquino mai cu isetăime a desvoltat'o Le Bzun. — E invederatu inse, că tôte deslegările aceste faceau mai multa seau mai pučina sila textului liturgiei. Anumitu încātu pentru cruci, cele trei de antăiu se poteau inca órecumu face preste daruri cu laudat'a referire a acelor'a la mórtea crucei, insočite fiindu ele de cuventele „hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam (offerimus);“ nu inse si a patr'a si cinci'a, deórace textulu mai incolo suna: „*panem* sanctum vitae aeternae, et *calicem* salutis perpetuae“, eara pana si potirulu fora mare sila anevoia se potu trage si referí la sangerós'a jerfa a crucei.

Cumu deslęga auctorulu aceste dificultati? Asia, că aréta, cumca acele cereri si acele binecuventari de după consacrare in mis'a latina nu sunt nici mai multu nici mai pučinu, decâtu ceea ce e epiclesea in liturgiile resaritene si in cele vechi ale apusului.

Spre demonstrarea acestei trage inainte de tôte o paralela între canónele consacrării din liturgiile atât latine câtu si grecesci, arétandu, că întrég'a rogatiune, care urmédia nemidlocitu după consacrare si vine la Latini sub numirea „canonulu consacrării“, in liturgiile grecesci si orientali formandu unu ce organicu se compune din trei, seau se dicemuindata, din patru membrii, cari-si urmédia unulu altui'a într'unu síru logicu si sunt urmatorii: 1) Anamnesea seau comemoratiunea patimiloru, mortiei si a altoru momente principali din opulu rescumparatoriu a lui I. Christosu, (in liturgi'a s. Crisost.: „Aducund-i-ne aminte dara de acést'a porunca mantuitória scl.“; in liturg. s. Vasil.: „Acést'a se faceti intru amintirea mea, că de câte ori scl.“) 2) Anafor'a seau proaducerea, oferirea elementeloru jerfei eucharistice (in lit. ss. Crisost. si Vasil.: „Ale tale dintru ale tale tře aducemu scl.“) 3) Prologulu epiclesei, seau acea cerere, in care liturgulu avendu seire de pecatele sale si prin urmare frica, cumca Domnedicu póte nu va primí (v. s. d. nu va consacrá) darurile din mani pecatóse, se róga cu tóta umilinti'a de gratia si indurare si óresćumu propune urginti'a cererei din epiclesea nemidlocitu urmatória pentru tramiterea Spiritului s. (in lit. s. Crisost.: „Inca-ti aducemu tře acést'a sierbire cuventatória si fora de sange, si ceremu si ne rogámu si ne cucerimu scl.“; intr'a s. Vasil.: „Pentru acést'a, despuitoriule preasante, si noi pecatosii si nevrednicii sierbii tei scl.“) 4) Epiclesea propria seau chiamarea Spiritului s. — Intrebámu acumu: afla-se óre tôte aceste parti si in canonulu latinu? Se vedemu. Antăiu anamnesea o gasimu in cuventele: „*Unde et memores*, Domine, nos servi tui sed et plebs tua sancta ejusdem Christi filii tui Domini nostri tam beatae *passionis*, nec non *ab inferis resurrectionis*, sed et in coelos gloriosae *ascensionis*.“ Anafor'a o intempinámu in membrulu: „*Offerimus praeclarae majestati tuae de tuis donis ac datis hostiam* puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, panem sanctum vitae aeternae et *calicem* salutis perpetuae“. Prologulu epiclesei suna: „*Supra quae propitio ac sereno vultu respicere digneris et accepta habere*, sicuti accepta habere dignatus es munera pueri tui justi Abel et sacrificium patriarchae nostri Abrahae et quod tibi obtulit summus sacerdos tuus Melchisedech sanctum sacrificium, immaculatam hostiam“. Numai alu patrulu medulariu, invocarea Spiritului s., se pare in canonulu latinu a lipsí, in loculu carei invocari stă rogatiunea: „*Supplices te rogamus,*

jube haec perferri per manus sancti angeli tui in sublime altare tuum in conspectu divinae majestatis tuae, *ut quotquot ex hac altaris participatione sacrosanctum filii tui corpus et sanguinem sumpserimus, omni benedictione coelesti et gratia repleamur*“. Inse, precumu la cea de antăiu privire va observá orisícine, particie'a a dóu'a a acestei rogatiuni in cele esintiali se unesce cumu se cade cu partea a dóu'a din epiclesea nóstra grecésca, in care parte ne rogamu de fruptulu sacrificiului, „că acést'a se fia celoru ce se voru cuminecă spre tředirea sufletului, spre iertarea pecatelor scl.“, si cari rogamenti la Greci detaiate Latinulu pregnantu le cuprinse intr'o sentintia scurta: „ut omni benedictione coelesti et gratia repleamur“. Asiadara mai remane inca numai partea dinainte a epiclesei, invocarea Spiritului s., că se vina se binecuvente si se santiésca darurile, care la antaia vedere se pare intr' adeveru a lipsí din canonulu latinu desu citatu. Dar óre aievea asia stă lucrulu? Se cercámu pre urm'a auctorului.

(va urmá.)

Protopapadichi'a lui P. Maioru.

Déca deschidemu marea carte a popóreloru si a vietiei acelor'a si cautámu cu luare-aminte printr' ins'a, spritului nostru se represinta uneori atari episóde si momente, dinaintea caroru acel'a nu póte se nu stee uimitu si se recunósca intr' inele si adóre cu umilintia braćulu celui Preainaltu, carele cu intieptiune nepatrunga direge firele esistintiei precumu a omului singuritu asia si a întregei mare familie omenesci. Si acést'a in istoria mai a fiacrei ginte. Căci intrebámu, care din aceste se nu-si fia avutu a sa „Canna“, alu seu „Hannibal ad portas“, ale sale dře si impregiurari soćiali si politice fatali, intru cari se pare, că steu'a loru apune pentru totdeun'a? — —

Preste natiunea romana inca au trecutu asemeni furtune amenintatórie cu perire; dara provedinti'a domnedieesca, carei'a dins'a porurea s' a inchinatu, in cliptele cele mai critice, candu valurile cutropitorie se inaltiasera turnu deasupr'a capului ei, i-a tramisu angerii sei paditori, geniele unui Sincai, unui Clainu, unui P. Maioru si altii, cari se-i aprinda farulu luminarei, pentru că ea la lumin'a lui se afle calea ducatória la limanulu de scapare.

Scrierile acestoru gloriosi barbati, panacandu va traí poporulu romanu, totdeun'a voru se se numere, voru trebui se se numere între margaritariile literaturiei natiunali, desí nu intr' atât'a in privinti'a perfectiunei loru scientifice, dar din respectu la rezultatulu celu maretu ce l'au produsu acelea. Din opurile acestoru apostoli ai romanitatiei si-va pasce porurea cu placere sufletulu seu totu Romanulu, in alu carui pieptu va mai bate o anima zelósa pentru binele si fericirea natiunei sale.

Aceste respecte si acést'a reverintia si pietate către acele umbre maretie ne-misćara, că se publicámu in diurnalulu nostru tractatulu lui P. Maioru despre protopopi, fidelu si fora picu de stramutare, adaugundu din parte-ne numai ici cólea ear desclinitu la doi trei paragrafi mai tardii câte-va observatiuni si note explicatórie. Protopapadichi'a lui P. Maioru deveni asia de rara, átu cei mai multu numai de nume o mai cunoscú; noi inca exemplariulu nostru manuscrisu avemu de a-lu multamí bunavointiei preaonoratiloru domni I. Antoneli, vicariulu Fagarasiului, si I. Pamfilie, protopopulu Clusului. Si cu tôte

aceste „Protopapadichi'a“ se pôte cu totu dreptulu numi odoru nepretiuitu in literatur'a nôstra besericésca începutoria, depre paginile carui opu scrisu cu multa cunoscentia de lucru se resfrange asia de frumosu sufletulu celu generosu alunemoritoriului seu scrietoriu intr'o forma inflacaratu de iubire càtra natiunea cá càtra beseric'a sa.

Dee ceriulu, cá publicarea nôstra se nu remana fora cesi-cevasi fruptu si folosu pentru organisarea nôstra besericésca, ce o asceptamu cu atât'a neastemperu!

* * *

Cuventu inainte.

Nemica asia uritu mi-se pare, precumu cel'a ce este in vreo deregatoria se nu-si cunósca si fienti'a, si mesur'a deregatorie sale; cà dintru acést'a lipsa prealesne deregatoriulu, cá celu ce intru intunerecu ambla, si celo ce sunt de lucratu le lasa, si cele ce sunt de lasatu le inbraiosiedia. Dintru carea apoi câte necuvientie, urgie, imparechiaris galceve cu vatemarea obscei, carea jalnica ispita in multe tempuri a aretatu in beserica, se nascu, cine pôte grai? Pentru aceea poterea, drepturile seau privilegiónele, cu cari asta-di protopopii nostri cei romanesi in Ardélú sunt impodobiti, vomu a aretá: si pentru-cá ai nostrii cei de curundu din scólele latinesci, unde nu au avutu prelegiu a iscodí aceste, esiti, si se gatescu càtra primirea protopopiei, mai curundu si mai lesne acést'a dreptu frumósá, dara preagrea de portatu deregatoria se o póta cunósce; si pentru-cá papistasii*) aieva se intieléga, cà macarea ei si pre protopopii nostri dupa graiulu obiceiului seu i-numescu archidiaconi, totusi mare osebite este între protopopii nostri si între archidiaconii loru. Cari drepturi si privilegióne vrendu a aretá, devremece acelea mai vechi sunt decâtu dóra unor'a, puçinu intru istori'a cea besericésca si intru canonicésca invetiatura procopsiti, se pare, si cu multa mai demultu decumu este numele celu de protopopu, macarea nici numele nu este numai de ieri de alaltaieri, devremece acél'a se afla in sut'a a XII. de la Christosu la Teodoru Valsamonu in telculu canonului 59 apostolicescu, si dupa dinsulu mai pelargu la Codinu Curopolat'a in istori'a Bizantiului in cartea cea despre deregatoriile besericeii la pentadea VI. Nu fora pretiu lucru a fi amu socotitu, cá precumu vomu a numerá drepturile seau privilegiónele protopopesi, la Greci *protopapadichi'a* chiamate, care usioru lucru este, devremece ispit'a cea de tóte dilele toturoru prea cunoscute le-a facutu: asia cu nevointia inceputulu si isvodulu loru, carele unulu si acél'asi cu a chorepiscopiloru a fi, socotél'a si alaturarea loru luminatu va aretá, se cercámu. Cà si prea de diosu scientia si nu destula intieleptiloru este a scí lucrulu, si a avé necunoscuta pricin'a si inceputulu lucrului. Pentru aceea intru acést'a a nôstra aretare antáiu vomu cuventá despre chorepiscopi, apoi drepturile, cadintiele seau privilegiónele protopopesi reschiratu vomu socotí.

§. 1.

Obiceiu deaporurea a fostu in beserica, cá episcopii se nu se asiedie prin sate.

Dintru inceputulu crestinatatei si a besericeii lui Christosu s'a luat obiceiu a se asiediá episcopii numai pre la cetati si orasie, cara nu si prin sate; despre o parte, pentru-cá gonindu odata paganetatea si demoniele deprin cetati, si inradecinandu-se acolo credinti'a lui Christosu, mai usioru erá apoi aceeasi a-o inpartasi si prin sate; despre alt'a, pentru-cá beseric'a dintru inceputu a voitu intru ocarmuire a urmă chipului politiei cei dinafara si

aceea porurea a tînutu, carea si din istori'a cea besericésca si din santele canóne este aieva, si noi inca in telculu canónelorulu celoru in beseric'a resaritului primite, carele pre limb'a nôstra cea romanésca cu ajutoriulu lui Domnedieu l'am lucratu, mai in multe locuri am veditu. Deunde s'a luat apoi a se socotí scadere si miciorare vredniciei episcopesci, cá se se asiedie cum'va episcopulu afara de cetate si de orasiu. Deci'a si cu canóne inca a intaritu beseric'a, cá nicicum episcopulu se nu se asiedie in satu. Canonulu alu 57. a saborului de la Laodice'a díce: „Cumca nu se cade a se pune episcopu in sate“, si canonulu alu 6. a saborului de la Sardic'a díce: „Se nu fia nicidecumu slobodu a pune episcopu in vreunu satu seau in vreunu orasiu micu, carui'a macaru si unu preotu i-póte fi destulu. Cà acolo nu este de lipsa se se puna episcopi, cá se nu se micioresdie numele si cinstea episcopului“.

§. 2.

Se aréta pricin'a, càci chorepiscopii s'au ronduitu in beserica.

Inse latindu-se cu darulu lui Domnedieu credinti'a si legea crestinésca si prin sate, si immultíndu-se fórté si afara de cetati crestinii, càtu episcopii cetatiloru cu preotii, cari-i avea prelanga sine la besericele cele deprin cetati, nicceumu nu potea ajunge se slugésca si se plínésca lipsele cele sufletesci ale crestiniloru celoru deprin sate; precumu se cadea prin acele sate a-se redicá besericeii osebite de cele deprin cetati: asia lipsa erá pre la acele besericeii a se ronduí preotii si, cumu se dícu, parochi, carii se propovedúésca popóreloru acelor'a cuventulu vietiei de veci si se le slugésca santele taine. Si fiendu cà episcopii destulu erau de cuprinsi cu propoveduirea cuventulu lui Domnedieu popóreloru sale celoru deprin cetati, cu slugib'a besericeloru, cu grigi'a clericiloru si a venituriloru besericesci celoru din cetati: lipsiá a alege unii dintre preotii acesti deprin sate, carii in loculu episcopiloru se poruncésca celor'alalti preoti si se pórté grigia de besericele sateloru, cari aru fi loru incredintiate, cu atât'a mai vertosu, cà satele aceste departe erau de cetati si nu potea altulu asia cu rondúela a-le ocarmuí precumu acél'a, carele in tînutulu sateloru acelor'a erá asiediatu si pentru aceea mai cu vreme le potea cercetá. Afara de aceea desiartandu-se cetatile de inclinatorii idoliloru si tragundu-se acei'a pre la sate, de unde s'au si dísu pagani, (cà satulu latinesce se chiama „pagus“; deci de la „pagus“ s'au dísu „pagani“ adica sateni, deunde si noi, fiendu limb'a nôstra cea romanésca féta limbei cei latinesci, dícemu pagani,) mai tare crescea lips'a de a ronduí pre unii destoiniei dintre preotii cei depre la sate mai mari între preoti, cá osebita grigia in loculu episcopiloru se pórté de besericeii, se intarésca credinti'a si legea cea crestinésca, si se se nevoésca cu totulu a desradeciná paganetatea. Acesti povatiuitori si capetenii a preotiloru celoru deprin sate s'au dísu „chorepiscopi“, care cuventu grecescu vine de la *χώρα*, care insemnédia si „in locu“ seau cumu se díce „vice“ si „satu“, si de la „episcopu“. Deunde „chorepiscopu“ atât'a face, càtu „in loculu episcopului“ adica *vice-episcopu*, au *episcopu de satu*. Canonulu 10 a saborului de la Antiochi'a candu díce: „Cei ce suntu in sate, seau in tînuturi, si se chiama chorepiscopi“, mai alesu de vei ceti acestea in isvodulu celu grecescu, intru carea limba este dintru inceputu alcatuitu canonulu, se vede a partini intielesului alu doile, adica, cumca „chorepiscopu“ insemnédia „episcopu de satu“.

§. 3.

Chorepiscopii nu au fostu cu chirotoni'a episcopi, ci numai preoti.

Deunde unii au socotitu, cà chorepiscopii au fostu cu adeveratu nu numai cu numele, ci si cu chirotoni'a episcopi. Dara

*) Ast'a numire in gur'a poporului nostru nu e nicidecumu odiósa, si asia credemu cá o íea aici si auctorulu.

aieva este, că chorepiscopii, macaru că in loculu episcopiloru ocarmuiau besericile cele loru incredintiate: totusi cu chirotoni'a erau numai preoti. Că canonulu 14 a saborului de la Neocesar'e dîce: „Eara chorepiscopii sunt in chipulu celoru sieptediecei“. Si se scie, că episcopii sunt urmatori celoru doispradiece apostoli, eara nu celoru sieptediecei de ucenici, cu carii au asemenatu parintii pre cei de alu doile rondu in preotîa, adica pre preoti, nu pre episcopi; „nice nu este indoela, — dîce fericitul Ieronimu in epistoli'a cea cãtra Fabiol'a, — cumca despre cei doispradiece este vorb'a, dintru a caror'a isvõro curgundu ape, uda secet'a a tõta lumea. Langa aceste ape au crescutu sieptediecei de finice, cari pre cei de alu doile rondu dascali intielegemu, marturisindu Luc'a evangelistulu, cumca doispradiece apostoli au fostu si sieptediecei de ucenici mai de mica trépta, pre carii-i si trimitea câte doi inaintea sa Domnulu“. Apoi canonulu 10 a saborului de la Antiochi'a poruncesce, că pre chorepiscopu se-lu faca episcopulu lui: „Eara chorepiscopulu — dîce — se se faca de episcopulu cetatii, carui'a este supusu“; unde antãiu se cade a luá a minte, că chorepiscopulu, nu dîce, sese chirotonésca, ci numai câtu se se faca, care dóue cuvente osebite intielesuri au, cuprindindu in sine de-obsce cuventulu „a se chirotoni“ treptele tainei chirotoniei, cara cuventulu „a se face“ intindindu-se numai la slugîba seau la de-regutoria, carea nu este de lipsa a se dá cu punerea maniloru. Dupa aceea scimu, că episcopulu niciodiniõra nu a fostu obiceiul se se chirotonésca de la unu episcopu, precumu acum'a veduramu că se facea chorepiscopulu, ci la alegerea si chirotoni'a episcopului se se adune toti episcopii tieri seau a eparchiei, si de nu potea veni toti, incai prin scrisõre aretá impreuna-vointi'a sa, eara trei episcopi neaperatu trebuia se fia faãia, prin carii cá prin impreuna-chirotonitori, precumu si asta-di i-numesce tipiculu celu grecescu, se seversia chirotoni'a. „Fõrte se cade, — dîce canonulu 4 a saborului de la Nice'a, — cá episcopulu se se puna de la toti, câtu sunt in eparchia. Eara de cu-anevoia póte se fia acést'a, ori pentru vreo nevoia grabnica ori pentru lungimea calei, incai trei se se adune, carii avendu, prin scrisõre data, si alegerea si vointi'a celoru ce nu au venit, se chirotonésca pre celu alesu: eara in fiascece eparchia de la metropolitu se se intarésca cele ce s'au facutu“. Si canonulu 19 a saborului de la Antiochi'a dîce: „Episcopulu se nu se chirotonésca fora de saboru si candu nu este faãia metropolitulu eparchiei; eara candu este elu de faãia, mai bine este, cá toti impreuna cu elu se fia slugitorii (episcopii) eparchiei, si trebue prin carte se chiasme pre ei mitropolitulu, si de voru veni toti, mai bine este; eara de va fi acést'a cu-anevoia, totu se cade se fia mai multi, seau prin carti impreuna cu ei se voésca, si asia, candu sunt mai multi seau candu mai multi alegu, se se faca chirotonirea. Eara de se va face altmintrelea, nu precumu aici s'a hotaritu, chirotoni'a nici o taria se nu aiba. Eara de s'a facutu chirotoni'a dupa mainainte hotaritulu canonu, si unii, pentru cá se se sfadésca, voru grai improtiva, se biruésca alegerea celoru mai. multi“. — Fora sversitu asi fi, de asi vre tõe dove-dele, cu cari se aréta obiceiulu cel'a deporurea a beserice, cá episcopulu mai de la multi episcopi si se se aléga, si se se chiro-tonésca, a aduce inainte. Veditu este dara, si din osebiea ale-gerei si dintru a chirotoniei episcopului si a chorepiscopului, cumca chorepiscopii nu erau episcopi; cãci, cá se se aléga si se se faca chorepiscopulu, episcopulu cetatii, carui'a erá supusu chor-episcopulu cu tienutulu seu, nicecumu nu erá silitu a asceptá pre alti episcopi ai eparchiei, ci fara de acei'a aceea canonicesce se-versia.

(va urmá.)

Nescari piedece a crescerei reli-gioase-morali si natiunale in clasele

norm. si gimnas. din Beiusiu.*)

„Propter Sion non tacebo et propter Ierusalem non quiescam, donec eggre-diatur ut splendor justus eius et salvator eius ut lampas accendatur“. Iesai. 62, 1.

Nu-i natiune, nu poporu, care se nu fia recu-noscutu crescerea buna a teneriloru de fundamentulu inflorirei si gloriei sale.

Aten'a decadiuse. Betranii Atenei se svatuirã, cá cumu aru poté scõte cetatea din noianulu faradelegiloru, cumu aru poté ajutá starea deplorabila depre atunci'a, carea pareã cá va se inghita tõta Greci'a. Multi si-au datu opiniunile sale motivate cu argumente solide; reulu fû insa pipaitu mai bine de unulu, care puse pre mésa unu meru putredu rostindu cuventele urmatorie: „Aten'a e asemenea merului acestui'a; din acest'a póma buna nicicandu nu va fi!“ Ci crepandu merulu aretá la se-mentia dicundu: „Se o grigimu, cá va produce frupte bune!“ — Adeverulu asertului acestui'a fû recunoscutu si inbraçiosiatu de tõe gentile luminate si infloritõrie. Prelanga acest'a e si s. Paulu, candu dîce: „Ego plan-tavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit,„ „Io am plantatu, Apolu a udatu, Domnedieu in sa a datu fruptuire.“

Se grigimu dar de sementia, se udamu plantutiele celea fragede ale natiunei nostre, se le nutrimu cu ceresc'a mãna, se padîmu foculu anemei loru, prelanga care se rotesce glori'a natiunei nõstre.

Natiunea nostra are o astfeliu de holda, unu atare semenariu in Beiusiu, in Ungari'a, comitatulu Bihorului de média-di, in celea 4 clase normale si 8 clase gimna-siale. Aici si-tramite natiunea nõstra sementi'a spre cultivare, deaici ascépta nutretiu spiretualu, scutitori in reu si desfatatori in bine. Deaici ascépta natiunea barbatu adapati cu scientie profunde, lire incantatórie, si Ciceroni causelor sale; deaici si din alte asemeni holde si-ascépta fericirea si glori'a sa.

Inse pana-ce tenerile mladitie a verticarei natiuni nu voru fi altuite cu „fric'a Domnului“, cu laptele evan-geliei lui Christosu: prosperarea natiunei acelei'a e ilusiune, viéti'a natiunei acelei'a nu-i garantata neci-decátu; dar de manecamu desu de demanéti'a a picurá in anemele loru nectariulu evangheliei dulcelui Isusu, punemu basa solida esistintiei nõstre. Acestu adeveru necontestabilu ni-lu marturisesce in sa si nemoritoriulu Cicerone in cuventele auriie: „Quod munus maius me-liusque adferre reipublicae posumus, quam si docemus erudimusque iuventutem?“ Ast'a o esprima renumitulu oratoru in semtiu natiunalu, purcediendu din acelu prin-cipiu, cá de la educatiunea binenimerita a tenerime-i aterna tõta fericirea tempurãla a republicei, adica avisa la altuirea iubirei patriei in anemele teneriloru. Seau si ce ajunge, spuneti-mi, de sciu io enará ce-va despre re-sipirea Troiei, glori'a Atenei, seau sumeti'a Cartaginei; ce folosu am, cá cunoscú poterea centrifuga, poterea nespusa a aborelui, care strimtoratu nu se pléca la celea mai enorme greumente, déca faptele maretie a natiunei mele nu afla resunetu in anim'a mea? Mai incolo, ce amu ereditu si noi gradinariu plantelorubitei nõstre natiuni in splendidulu efatu „unitis viribus“ a gloriosu-lui nostru imperatu Franciscu Iosifu I., õre nu o indem-

*) „De unde nu-i focu, nu ese fum“ dîce proverbulu. Noi publicaramu acestu articlu, cá organele besericesci competente se se faca atente la relele, ce si déca voru fi esistandu. Red.

nare la unirea poteriloru noastre spre ajungerea scopului si inflorirea imperiului si a natiunei nostre? Acestu efatu afla óresicumu resunetu in adeverulu necontestabilu scrisu cu litere eterne: „Concordia res parvae crescunt, discordia vel maximae dilabuntur“. Deci scopulu va fi ajunsu, déca in conducatori voru fi puterile unite si tenerii voru fi ornatu cu crescere religiosa-morala si iubire natiunala. Prin acestea, singuru prin acestea, au ajunsu tote popórele renumite la culmea infloririi sale. —

Se reflectamu acumu dupa aceste premise la piedecile instruirii religioase-morale si natiunale in normele si gimnasiulu de Beiului.

In clasele normale beiusiene nu aflu alte piedeci a inaintarei in crescerea religiosa-morala si natiunala, decâtu o nepasare si unu indiferentismu din partea celoru ce li-aru poté jacé la anima implinirea deregulatoriei sale; pentru cá de o parte pana la celu din urma sunt mai bine preveduti decâtu verificare profesoriu gimnasialu, de alta parte li-misiunea numai „ad hoc“ din partea celoru mai mari si a natiunei. Negrigi'a de crescerea religiosa-morala o deducu din dóue observari binefundate, adica antáiu din defeptulu catechisariloru baremu dominecale, si adóu'a din necercarea regulata a sacrificiului santei mise, desí psalmistulu cu desfatare díce: „Laetatus sum in his, quae dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus.“ „Bucuratu-m'am de cei ce mi-au dísu mie: in cas'a Domnului vomu mierge“. Ps. 121. Acestea le spunu cu tóta conscienti'a unui profesor, care dupa numirea-mi nu potu sprimá alt'a, decâtu adeverulu. O de s'aru observá ordinatiunile episcopesci baremu din frica, de nu din compatimire cátra serman'a nóstra natiune! Reulu a prinsu radecini póte inca demultu, si acést'a pentru aceea, cá, precumu credemu, „piscis foetet a capite“, prin urmare apoi informatiunile au fostu si sunt fórté balsamizate.*) Cine va poté intarí, cá mi-a fostu scandalulu farisaicu, candu am observatu, cá in beserica la liturgi'a de dominec'a in decursulu unui anu intregu numai studintii gimnasiali sunt de faciá, si observarea acést'a remane neclintita pana adi. Seau dóra pentru incungiuarea inbuldielei (baremu de ar fi!) nu se admitu elevii acesti inocenti la dulcile braćie ale lui Isusu? Seau nu a dísu Mantuitoriulu: „Lasati-i pre acesti'a se vina la mine, pentru cá acestor'a e imperati'a ceruriloru“? Cine voru fi pedepsiti la diu'a maniei in resplat'a nefericirii acestor'a? Dar apoi superarea parintiloru, candu din intemplanare ajungundu baiatii multu doriti la sinulu loru, i-voru vedé balbutiandu la intrebarile celea mai usióre din articlii credintiei! Seau va díce cine-va, cá voru avé tempu spre astfeliu de scopu in gimnasiu? Ast'a e idea retacita; cáci atunci de o parte nu-i neci unu progresu spre a poté intrá in gimnasiu, „qui enim non proficit, deficit;“ de alta parte ce crestini voru fi cei ce intre-lasa studiarea si mergu la maestria? Dar catechisarea eleviloru de maestru, ce s'ar poté tiené cu a scolariloru, esistat'a órecandu preaicea, precumu esista ast'a demultu in beseric'a rom. catolica? Dara conferintiele scolare, ce se tienu totu suptu acestu presidiu (adica a normelor)

*) Despre defepte informatiuniloru ne garantédia si aceea, cá beseric'a nóstra de aici si adi e fórté delasata. Nu avem, decâtu numai unu vestmentu de dómne-ajuta, cari, de sunt óreunde de lipsa, aici debunaséma trebuescu; aici e unu centru, unde cerculédia teneri din tóte locurile locuite de Romani. Familiile celea mai avute sunt de confesiunea nóstra. Dreptu-ce credu, cá de aru fi informatiunile acuratu deduse, ilustrulu patronu ar castigá celea trebuintióse, seau ar provocá si la ajutoriulu familielor mai avute. Ref. — (Dara din cele dóue ronduri de vestmente besericesci proieptate a se cumpará mai asta primavéra, despre alu caroru pretiu me intrebase m. o. d. prof. P. V. V., nu s'a alesu nemic'a? — Red.)

cumu au fostu indeplinite? Estu-tempu inca nu avura neci o formalitate, nefiendu doi administratori de faciá, pre cari i sciu si io din adeverirea loru propria. Ce domnesce astfeliu in cerculu Beiului? Orbi'a Sionului resfirata din Vavilonu!

Se trecemu acumu la campulu Macaveiloru. Unu elevu reformatu de etate de 9 ani mi-recitá in vér'a trecuta in sinopse mai tóte templarile glorióse ale Unguriloru, pare cá numai acest'a s'a nascutu de mantuitoriulu Ungariei. Dar elevii nostrii? Pare cá li-rusíne a invetiá unu cantecu natiunalu, seau baremu o schitia din istori'a antecesoriloru sei; placa-ne apoi a ne luptá cu dinsi candu se facu maestri seau negociatori, si voimu a reesí cu unu bietu de ablegatu, cu atare anteluptatoriu doritu de natiune. Acesti'a sunt pómele celea putrede, in cari nemicu nu poti curatí seau altuí. Seau nu are asiadara dreptu s. Bernardu, candu díce: „Si per usum vitia in consuetudinem transeant, in novissimis fortiter convalescunt, ita ut nunquam aut cum magna difficultate vincantur?“ (De modo bene viv. c. 67. opp. s. Bern. t. 2.) —

„Tacundu si facundu“ e devis'a ilustrulu nostru barbatu Vincentiu Babesiu. Debunaséma „nu celu ce -mi díce mie: Domne, Domne! va intrá intru imperati'a ceruriloru, ci celu ce implinesce voi'a Tata-lui, celui ce m'a tramisu“. Deci nu gur'a cu cuventele sale sboratórie ne va procurá fericirea comuna, ci faptele produse de inboldirea animei si a iubirei cátra cei ce ne au tramisu, si cátra cei la cari suntemu tramisi. Mai incolo trebue se scimu si aceea, cá:

Unde-i unulu, nu-i putere
La necasu si la dorere:
Unde-su doi, puterea cresce
Si dusímanulu nu sporesce.

Noi preotii, noi cultivatorii plantelor unei natiuni, conducatorii unui gimnasiu se privimu accentulu adeveruriloru premise cu ochii cei mai ageri, cu anim'a cea mai palpitanda, se aretámu santieni'a acsímeloru acestor'a in tóta stralucirea sa atátu prin esem ple cátu si prin fapte. „Sacerdos! Arctiori iam alligatus e vinculo disciplinae; ad maiorem teneris perfectionem sanctitatis. Sacerdos omnibus virtutibus debet esse ornatus, et aliis bonae vitae exemplum praebere. Eius conversatio non cum popularibus et communibus hominum viis, sed cum angelis in coelo aut cum perfectis viris in terra“. (Imit. Christi, libr. I. cap. V.) Deci noi avemu o pusetiune fórté delicata, in care se ne aretámu virtutile si portarea esemplara. Beseric'a si natiunea ascépta fórté multu de la noi. Acumu multulu acest'a cumu-lu-vomu poté impliní? Cu gur'a redicandu murii Romei prelanga Beiului, in fapta inse tienendu cu Sabinii? Prin rum-perea catusieloru tiranei (?) concordie? Prin „calumniare audacter, semper aliquid haeret;“ si inca si ast'a a o fulgerá in colegi seau in superioriulu legitimu? Prin acceptarea principiului generariu: „fia cine ce va fi, numai fia omu de compania“? Ast'a e devis'a unui lucéferu natiunalu? Cui au concrediutu mamele baiatii sei, pastoriloru credintiosi seau lupiloru faciarnici? Prin discordia si inparechiaru vomu resistá óre celoru, ce voescu a ne stramutá atriele blandelor Muse in templulu lui Bachu, seau prin unirea poteriloru insoćita de acelu „tacundu si facundu“? Io sum resolutu la celea de antáiu a respunde absolutu negativu, si numai la cést'a din urma positivu, sperandu si aceea, cá nu voiu cadé prin acést'a in disgrati'a natiunei mele. Voescu prin

urmăre o concordiă purcedietoria din adunculu animei, mai multu nemicu, celealalte apoi ni se voru adauge noue. Au nu suntemu si altcumu necasiti din tôte laturile, ba si prin aceea, că ni subsistinti'a că firulu celu de peru? Au nu desbinările si alte asemeni au casionatu nu odata, de profesoriulu, deca a sierbitu doi trei seau optu ani de dîle, in urma fû mangaiatu cu o parochia, ce o căpeta altcumu si unu teologu absolutu? Mai avemu ôre lipsa preste aceste inca si de bôla interiora? Astfelu de bôle au nemicitu state intregi, dar apoi unu bietu gimnasiu ce are se ascepte? Ce alt'a, decâtu respire! Tenerii, — in tempu ce noi traimu imparechiati, — cu ce se voru reintornă la vét'r'a parintiloru sei? Au nu cu capulu golu si cu unu caru de ateismu si alte foradelegi, prin cari se sugruma tóta moralitatea, pana acumu tipulu si mandri'a natiunei nóstre? „Eata acumu ce e bunu seau ce e frumosu, fora numai a locu fratii impreuna, că intru acést'a a juruitu Domnulu viéti'a de veci“. Antif. v. 8.

Un'a mi-e oftarea de la bunulu Domnedieu, că se ajungu scopulu acestoru sire, care-lu va cunósce st. cetitoriu fôrte bine, mai incolo se potu traí si morí si io pentru glori'a lui Domnedieu si a natiunei mele că santulu, ce dice: „Propter Sion non tacebo et propter Ierusalem non quiescam, donec egrediatur ut splendor justus eius, et salvator eius ut lampas accendatur“.

Gavriele Lazaru de Porcaretiu,

prof. gimnas.

Corespondintie.

Desiu, in Octobree 1865.

Precumu am cititu in nr. 7 din „Sionulu romanescu“ unu corespondinte din Blasiu anume G. P. a publicatu conspectulu tabelariu a scóloru popularie si elementarie din archidiecea gr. cat. a Albei-Iulie, precumu s'a mai publicatu acést'a si in fasciôr'a a II. a „Amicului scólei“ din a. c. Deci me grabescu si io, Clarissime Domnule, a-ti tramite conspectulu scóloru populari si normali din aceea parte a diecesei nóstre gr. cat. a Ghierlei, care se tiene de marele principatu alu Transilvaniei, spre a-lu dá publicitatei in multu stimata foi'a nóstra „Sionulu romanescu“.

Datin'a acést'a de a publicá in totu anulu conspectele scolarie ar fí fôrte salutară, deca ea s'ar introduce si la noi in usu precumu in alte provincie ale monarchiei, pentru că publiculu, ce se interesédia de inaintarea scóloru nóstre, se póta vedé din acele conspecte, cumca unde s'a facutu vreunu pasiu inainte si unde stămu in locu seau mergemu inderetu. — Conspectele aceste sunt compuse după acele din anulu 1863/4, neavendu altele amana; dara mai că nu ne insielămu, deca afirmămu, cumca deatunci puține schimbări se voru fí facutu.

Olpretu. 8 comune, din cari in tôte sunt edificie de scóle, unele inse neapte. Scolari: 265 baiati, fetitie 224, laolalta 489. Invetiatorii sunt provediuti cu decretu, eara 4 sunt numai provisoricu aplicati; salarielu si-le tragu din casele comunale.

Betlénu. 19 comune, in tôte sunt edificie de scóle, in comun'a Betlénu si gradina de pomaritu. Scolari: baiati 436, fetitie 384, laolalta 820. Dintre docinti 9 provediuti cu decretu, eara ceialalti ba; unii tragu salarielu lor din casea alodială, eara altii din arunca comunale, parte in bani gat'a parte in bucate.

Bistritia. 20 comune, din cari in 8 nu sunt edificie scolarie, eara in unele intr'o stare debila. Scolari: baiati 397, fetitie 338 laolalta 735. Dintre docinti 7 sunt provediuti cu decretu; docintele din Bistritia are 100 fl. din casea alodială, in celelalte salariulu invetiatoreseu se scóte prin aruncu in bani si bucate.

Budacu. 9 comune, edificiele scolarie mai tôte sunt in stare buna. Scolari sunt: baiati 381, fetitie 359 laolalta 740. Ce se tiene de invetiatori 6 invetiatori sunt provediuti cu decretu. Salarielu din acestu protopopiatu sunt in cele mai multe comune fipsate in bani gat'a.

Buz'a. 17 comune; edificiele scolarie mai tôte in stare buna. Baiati 362, fetitie 335, laolalta 697; 8 invetiatori sunt provediuti cu decretu. Salarielu din acestu protopopiatu sunt in cele mai multe comune fipsate in bucate.

Căticeu. 13 comune, din cari in 6 nu sunt edificie scolarie. Invetiacei: baiati 419, fetitie 410, laolalta 829; 5 invetiatori sunt provediuti cu decretu. Salarielu din acestu protopopiatu unii le-au numai in bani, unii in bani si bucate.

Chius'a. 13 comune, in cari edificiele scolarie mai in tôte sunt bune. Baiati 417, fetitie 366, laolalta 783. Din invetiatori 4 sunt cu decretu. Salarielu invetiatoriloru din protopopiatulu acést'a sunt mai bani mai bucate.

Ghierl'a. 15 comune, din cari in 3 nu sunt edificie scolarie. Scolari: baiati 428, fetitie 338, laolalta 766; 4 invetiatori sunt cu decretu. Salarielu din acestu protopopiatu sunt in cele mai multe fipsate in bani gat'a.

Lapusiulu ungurescu. 8 comune, intre cari 5 nu au edificiele scolarie. Scolari sunt: baiati 207, fetitie 163, laolalta 370; 5 invetiatori sunt provediuti cu decretu. Salarielu invetiatoriloru sunt tôte fipsate in bani gat'a. — In Lapusiulu ungurescu sunt trei docinti aplicati, dintre cari unulu are 400 fl., alu doilea 375 fl., eara alu treilea 200 fl. din ofertele comuneloru.

Losiardu. 11 comune, in cari 6 nu au edificiele scolarie. Scolari sunt: baiati 310, fetitie 293, laolalta 603; 8 invetiatori sunt provediuti cu decretu. Salarielu invetiatoriloru sunt fipsate mai in bani gat'a mai in bucate.

Naseudu. 34 comune, din cari in 3 nu sunt edificie scolarie. Invetiacei: baiati 1579, fetitie 1386, laolalta 2965; 30 de invetiatori sunt provediuti cu decretu. Salarielu invetiatoriloru sunt fipsate mai tôte in bani gat'a. — In Naseudu sunt 4 clase elementarie, la cari sunt patru docinti aplicati. In Santu. Georgiu, Telciu, Zagr'a sunt scóle triviale bine organizate.

Ormanu. 12 comune, in cari in tôte edificiele scolarie sunt bune. Baiati 325, fetitie 276, laolalta 601; 9 invetiatori sunt provediuti cu decretu. Salarielu invetiatoriloru sunt fipsate in bani si in bucate.

Retegu. 7 comune, in cari mai in tôte sunt bune edificiele de scóla. Baiati 233, fetitie 212, laolalta 445; 5 invetiatori sunt cu decretu. Salarielu invetiatoriloru mai bani mai bucate.

Secu. 17 comune, dintre cari in 4 nu sunt edificie scolarie. Baiati 422, fetitie 352, laolalta 774. Se afla 7 invetiatori provediuti cu decretu. Salarielu invetiatoriloru sunt fipsate in bani gat'a si in bucate.

Surducu. 12 comune; in 7 nu sunt edificiele scolarie. Toti invetiatorii sunt fora decretu. Baiati 294, fetitie 272, laolalta 566. Salariulu invetiatoriloru este fipsatu in bani gat'a si in bucate.

Vadu. 11 comune, in 2 nu sunt edificiele scolarie. Se afla baiati 319, fetitie 291, laolalta 610; 2 invetiatori sunt provediuti cu decretu. Salarielu invetiatoriloru sunt bani si bucate.

Prin urmăre in tóta partea acést'a a diecesei sunt: baiati 6.794, fetitie 5.999, sum'a 12.793.

Din datele aceste scolarie potemu vedé, cumca scólele populare sunt binisioru organizate in dieces'a nóstra, in cele mai multe comune esista casa de scóla, si docintii au plati mai mari, s. a. s. a. — Caus'a acestei inaintari póte e aceea, că aici in fôrte multe comune la indemnulu si staruinti'a organeloru besericesci si administrative politice, au donatu locuitorii partea lor obvenitória din obligatiunile de statu scóloru sale comunale, din interesele caroru obligatiuni si-potu docintii trage platuti'a lor foranici o dificultate. Multu, fôrte multu aterna de la zelulu organe-

loru besericesci, caroru dupa ordinatiunile mai inalte e concrediuta suprainspectiunea scóleloru confesiionali; càci la orísice recercare adresanda càtra organele politice administrative in interesulu scóleloru, aceste din urma in sensulu decreteloru gubern. trebue se dee mana de ajutoriu, si asia mana in mana miergundu si invetiandu poporul, cu puține esceptiuni mai in totu loculu, aru poté midiloci, cá se se dotedie scólele in proportiune dupa starea materiale a poporului. — E dreptu, cà acést'a procedura e fórte grea de practisatu; dara ce se facemu, pana candu nu vomu avé unu fondu comunu scolasticu, precumu a respicat'o acést'a unu corespundinte alu „Amicului scólei“ din Hatiegu in fasciór'a VII. Si intr' adeveru pana candu nu vomu avé unu atare fondu, nici nu potemu sperá, cá scólele nóstre popularie se stee mai bine; — pentru cà orísicumu, dara dupa procedur'a presinte, docintii sunt depindinti de la comuna si prin urmare niciodata nu voru fi in stare a-si cautá cu tóta devotatiunea de oficiulu lor; ba atunci amu poté preveni si periculu amintitu de corespundintele din Blasiu in nr. 7 in privinti'a Romaniloru din secuime, dotandu administratorii fondului scóle acolo, unde va cere mai tare trebuinti'a. Deci rogamu pre cei competinti a midiloci decidera unei cauze asia de importante, si a face rezultatele cunoscute publicului cetitoriu.

T....iu.

De sub cetatea lui Rákoczy, comit. Turdei, in Octobre 1865.

Numai innaintarea in cultura póte scapá pe natiunea romana din periclu de a remané inderetulu altoru natiuni si a se pierde. — Deci tóta ostenél'a si tota nesuinti'a nóstra se tientésca intr' acolo, cá se ne straduimu a creá dotatiuni pentru scólele nóstre popularie, cá redicandu si ameliorandu noi sórtea acestor'a, se potemu si asceptá reinviarea poporului nostru.

Unu medilocu de a dotá scólele c prelanga altele si acél'a, cá se svatuésca organele competente pre comunele foste iobagesci a doná venitul din dreptulu de crismaritu depe cele trei luni de tómná, care dreptu li-s'a lasatu fostiloru iobagi, dupa §. 31 din patent'a urbariale de 21 Iuniu 1854, in aceea mesura, dupa cumu l'au avutu inainte de stergerea iobagiei. Ba ordinatiunea fósiei locutientie c. r. trans. din 13 Sept. 1856 nr. 21.385 si ordinatiunea gub. reg. trans. din 29. Noembre 1862 nr. 26.461, publicata in „Erdély Nagyfejedelemség hivatali tisztí névtára“ din anulu 1864, apriatu díce, cumca iobagiulu seu díleriulu are dreptu a-si esercitá dreptulu seu de crismaritu de trei luni in comun'a aceea, unde posiede o mosia iobagiésca, fora nici o restringere, seu póte dispune nerestrinsu dupa voi'a sa. Deci in tóte comunele deprin comitate, unde locuescu fostii iobagi, in sensulu ordinatiuniloru indicate potu doná venitul crismaritului fonduriloru scolari locali, pentru care scopu au a-si dá acelu venit in arenda, care esarendare inse dupa normativulu pomenitu se póte face numai pre câte unu anu. Venerabilele ordinariate aru inaintá fórte caus'a scolara, déca aru provocá prin organele sfe-si subordonate pre poporeniiloru deprin comitate, cá se donedie veniturile din numitul dreptu, cari in unele locuri sunt marisióre, scóleloru comunale, asigurandu incát'va prin acést'a starea acestor'a cea atâtu de vaieratória; eara instrumentele de donatiune se le substerna la locurile mai inalte spre aprobare, unde fora indoéla pentru binele obscescu se voru aprobá.

G.....u.

Blasiu, in Octobre 1865.

Domnule redactoru! Cu bucuria am se-ti scriu, cumca Maiestatea sa preabunulu nostru mare principe a binevoitu preagratiu cu preainalt'a sa decisiune din 21 Sept. a. c. a aplacidá inca pre patru ani de la 28 Fauru a. tr. incependu pausialulu de cancelaria metropolitana de 1500 fl. pe anu. — Din sum'a acést'a se intrebuintiéda 1300 fl. v. a. pre salariile personalului cancelariei numite, si anume: notariulu consistoriale multu onoratu

domnu St. Manfi cápeta 315 fl., protocolistulu metrop. Sim. Popu Mateiu 315 fl., vice-notariulu consistoriale dr. Ioanu Bobu 200 fl., cancelistulu Bas. Ratiu 200 fl., cancelistulu Aronu Boeriu 100 fl., servitoriulu 120 fl. si focariulu 60 fl. v. a.

Directorele cancelariei e reverendisimulu domnu canon. I. Fekete Negrutiu, carele prelanga alte multe oficie duce si directoratulu cancelariei, pentru care inse nu trage nici unu salariu.

B.

Computulu anualu alu „societatiei bes.-lit. a teologiloru romani din Vien'a“.

Junimea clericala din seminariulu gr. catolicu centr. de la s. Varvar'a, dorindu a-se indulcí din fruptele literaturii romanesce, si cá se nu fia lipsita de medilócele de perfectiunare in limb'a materna, a pusu inca in anulu 1853 fundamentulu unei bibliotece rom., eara in anulu 1861 pre substratulu acelei bisbliotece a formatu o societate bes.-lit., statutele carei'a se si intarira de Esce-linti'a sa parintele metropolitulu cu datulu 26/14 Noembre 1861, si se aprobara si de Ilustritatile sale parintii episcopi Ioanu Alexi si Iosifu Papp-Szilágyi.

In intielesulu aceloru statute si anume a §. 32 societatea e detórie se-si dee socotél'a la capetulu fiacaru anu in foile publice. Caus'a, pentru care nu s'a observatu pana acumu acelu paragrafu, a fostu neaternatória de la noi; acumu inse se afla societatea in placut'a puse-tiune de a implini cu acuratétia si numit'a prescriere a statuteloru sale, astfelu inse, cà fiendu computulu presinte depre mai multi ani, astadata se voru aretá veniturile si spesele societatiei mai multu sumariu. —

Cu finea anului 1862 s'a aflatu in casea societatiei depre anii precedenti o suma de 291 fl. 4 cr. v. a., veniturile anului 1862 au fostu 53 fl. 31 cr., cari adaugundu-se la ceialalti facu 344 fl. 35 cr.; — din acésta suma subtragundu-se spesele anuali de 151 fl. 33 cr. remasera cu finea anului 1862 in casea societatiei 193 fl. si 2 cr.

In anulu 1863 incependu-se tiparirea „Fabiolci“ au fostu intratu cá prenumerare 550 fl., alte venituri 51 fl. 10 cr., cari adaugundu-se la sum'a remasa din anulu trecut, facu 794 fl. 12 cr.; — spesele societatiei in anulu acést'a au fostu 17 fl. 91 cr., pentru tiparirea si spedarea Fabiolei 696 fl. 96 cr., asiadara sum'a cheltuieloru din anulu 1863 e 714 fl. 87 cr., cari subtrasi din venituri, remane in case o suma curata de 79 fl. 25 cr.

In anulu 1864 venituri au fostu 79 fl. 45 cr., cari adaugundu-se la sum'a venituriloru remase din anulu trecut, facu o suma de 158 fl. 70 cr.; — spesele anuali au fostu 80 fl. 60 cr., cari subtrase din venituri, remane o suma de 78 fl. 10 cr.

In anulu 1865 incependu-se tiparirea opului „Explicarea catechismului cat. de Deharbe“ au incursu bani de prenumerare 730 fl., alte venituri anuali au fostu 111 fl. 80 cr., cari adaugundu-se la sum'a anului trecut de 78 fl. 10 cr. facu o suma de 919 fl. 90 cr. — spesele pentru catechetica 779 fl. 57 cr., alte spese anuali 50 fl. 69 cr., a caroru suma subtrasa fiendu din venituri remane o suma de 89 fl. 57 cr. v. a. —

Societatea nóstra besericésca-literaria cu ajutoriulu lui Domnedieu-si continua si-si va continuá si deaici incolo lucrarile sale, numai déca i se va dá ocaziune de a esperiá, cumca acele sunt onoratu publicu binevenite si inbraçiosiate pretotindenii cu caldura, cu ce inse pana acumu nu ne prea potemu magulí, deórace

din „Fabiola“, macarca s'au tiparitu num'a 600 de esemplarie, totusi jacu inca vreo 200 de esemplarie nevendute, eara din „Explicarea catechismului, de Deharbe“ in une parti, d. e in archidieceasa se trecura nu mai multu decât 2. di: dóue esemplarie si anume: unulu pentru reverendisimulu d. vicariu Antoneli, eara celalaltu pentru m. o. d. prof. de teologia Farago.

Basil. Gecze, presied.

Al. Bozintanu, caseariu.

Ochire prin lumea politica

(din 1—15 Noembre.)

Cronica interna. Astadata ori in care parte primim, abia dămu de atât evenimente cesi-cevasi de insemnatate, câtu se ne potemu implé cu ele macaru augustulu spatiu, ce ne-a mai remasu. Cea mai importanta ocupatiune in viét'a politica a popóreloru austriace inca si asta-di sunt alegerile diétali, cari frementa mai-cuséma pre natiunile desub corón'a santului Stefanu. Fačia cu aceste pre fratii nostri Romanii din Ungari'a cu mangaiare si multiamire sufletésca i-vedemu cà lucra cu mani cu petióre, cá din cercurile locuite de dinsii se trimita totu atâti'a atleti si propumnatori resoluti ai santei si prea dreptei nóstre cause natiunale, precumu despre acést'a garantédia si numai numele candidatiloru, cumu sunt: cei patru Mocioni, Alois. Vladu, Vinc. Babesiu, Sim'a Popoviciu, Alesand. Romanu, I. Deseanu si ce-alalta cohorte menita se ocupe in cas'a ablegatiloru din Pest'a renumitul din 1861 coltiu alu Romaniloru („az oláhok szeglete“). Dincontra fratii romani din Ardél, vediendu-se dinsii prin schimbarile template in sistemu-lu gubernementalu strapusi dintr'odata cu tóte acvisitiunile loru politice-natiunali pre unu terenu de totului nesiguru, cu o prevedere si prejudicare matora se retien de la participarea la alegerile de deputati pentru o diéta menita se tractedie despre unu articlu de lege, in contr'a carui natiunea romana a protestatu in 1848 cu versarea sangelui a loru patrudieci de mii de martiri. Dara cu atátu mai activi se aréta ei intru aperararea drepturiloru sale sante si santiunate si de maiestatea imperatésca in articlii de lege ai diétei din 1863—4, si diurnalele politice romanesci ne-aducu pre fiacare di proteste in contr'a ignorarei acelor'a prin nóu'a stare a lucruriloru. Un'a amu dorí noi: cá prelanga proteste se aduca pre tóta diu'a si din tóte partile si adrese indreptate càtra Escelintiele sale parintii metropoliti romani gr. cat. si gr. or., in impregiurarile nostre de fačia capii naturali ai natiunei, cá inalti aceiasi se staruésca la preabunulu monarchu pentru convocarea unui congresu natiunалу romanescu, singurul organu corespundiatoriu, in care natiunea nóstra si-ar poté respicá adeveratele sale doriri si doreri.

Alu doile cerculariu alu ministrului de statu Belcredi, publicatu in dílele din urma, se scóla asupr'a birocrației; eara taverniculu Ungariei inca se vediu constrinsu a edá unu cerculariu cu scopu de a se împiedecá si sugrumá diferitele influintiari tendintióse asupr'a alegeriloru de deputati.

In dílele de curundu trecute se tienù a patr'a siedintia a universitatiei sasesci; universitatea se dechiarà cămu in contr'a politice de uniune, ce o ducu Magiarii, si decretà in intielesulu acést'a o adresa càtra Maiestate.

In privinti'a ministeriului nostru dinafara diurnalistic'a remane consecinte prelanga aceea, cà comitele Mensdorff se va retrage si va avé de urmatoriu pre comitele Rechberg.

In fine mai amintimu, cumca drotulu electricu ne si-aduse scirea despre deschiderea diétei Croatiei, template in 121. c. in Zagrabi'a. Suntemu curiosi a vedé, cà ce pusetiune voru luá represintantii natiunei croate in momentele critice de asta-di fačia cu Pest'a dualistica si fačia cu Vien'a centralistica?

Cronica esterna. Inafara eara e vorb'a de misicari de trupe militari, ci nu cu scopu de a versá sange, ci de a face prin retragerea loru cu potintia realisarea paceri demultu dorite. Se vorbesce adica, cumca trupele francesci din Rom'a intr'adeveru s'aru pregatí mereu si cu tóta seriositatea, se paresésca Rom'a; deunde unii si incepu a asigurá, precumca Florenti'a nu va se remana indelungu tempu capital'a regatului italianu. In legatura cu aceste unii voru a scí despre o schimbare in politic'a cabinetului nostru fačia cu Itali'a, si regele Portugaliei inca se díce cà ar caletorí la Vien'a numai cu scopu de a petí pre sém'a principelui de coróna italianu o archiducésa austriaca. — Totu asemenea vre a scí faim'a, cumca armi'a francésca si din Mecsicu si-va luá diu'a buna.

Ministeriulu austriacu de comerciù vre se incheia cu Angli'a unu tractatu comercialu pre bas'a libertatiei comereiali, asemenea celui ce se incheià inainte cu cãtiva ani intre Franci'a si Angli'a, in urmarea carui, cu tóte cà dintru'nceptu negotiatorii franci se cămu opuneau acestui propusu conceputu de genialulu loru imperatu, comerciulu Franciei se redicà in doi trei ani nespusu de tare. Inse prelanga tóte aceste e intrebare, cà óre tractatulu din cestíune avé-va si pentru noi cu industri'a nóstra cea inceptória totu acelu resultatu, cà pentru Francesi.

Din Vera-Cruz, imperiulu mecsicanu, se scrie, cà imperatulu Maccsimilianu a publicatu o prochiamatiune, in care dechiarà, cà republic'a mecsicana a incetatu, deórace tempulu presiedintiei lui Juarez a espiratu si acést'a a parasitu tiér'a; pre turburatorii paceri i-amenintia imperatulu cu dareloru in judecata ostasiésca. Une diuarie afirma, cà Juarez ar fí promis alipirea sa càtra noulu gubernu imperialu mecsicanu, numai imperatulu se departe din tiéra ostirile straine.

Varietati.

Audîmu din funte sigura, cumca, cá resultatu la cunoscutii pasi facuti mai asta-primavéra decât a cei cinci senatori imperiali romani gr. cat. in tréb'a sínódeloru besericei romane gr. catolice, nuntiatu'a papala din Vien'a e din partea santului scaunu apostolescu inviata a staruí la inaltulu nostru regimu cumu si a se pune in contielegere cu veneratii nostri capi besericesci, pentru cá acést'a drépta dorintia a besericei nóstre se se realisesie odata. Dorere cà acést'a indrumare sosí intr' unu tempu, candu lucrurile politice in patri'a nóstra pretindu pentru sine tóte atentiunea si activitatea barbatiloru nostri laici si besericani. Giurstarile dara sunt tare nefavoritória pentru tienerea de sínóde, precumu se respicá si preavenerandulu capu alu besericei nóstre, cu ocasiunea petrecerei sale de mai alalta-ieri in Vien'a, càtra nuntiatu'a apostolica; se speràmu inse, cà, esîndu norociti din cris'a politica de asta-di, cea de antâiu afacere a mariteloru nóstre ordinariate va fí, a conchiamá in contielegere impromutata multu doritulu si necesariulu sinodu.

Din Oradea-mare audîmu, cà Ilustr. sa denumitul episcopu alu Ghierlei, dr. Ioanu Vanci'a, cămu pre la 20 l. c., panacandu se ascépta sosirea buleloru papali, va plecá càtra scaunulu metropolitanu spre a se santi, ear deacolo va trage deadreptulu la resiedintia-si.